GIÁO DỤC KỸ NĂNG PHÒNG TRÁNH TAI NẠN THƯƠNG TÍCH CHO TRẺ 3-4 TUỔI Ở TRƯỜNG MẦM NON

TRẦN NGUYỄN THỊ NHƯ MAI
Khoa Giáo dục Tiểu học - Mầm non,
Trường Đại học Đồng Tháp

Nhận bài ngày 27/02/2025. Sửa chữa xong 05/3/2025. Duyệt đăng 09/3/2025.

Abstract

3-4 year old children are often active, curious, and eager to explore the world around them. As a result, they frequently encounter accidents and injuries that can be dangerous. Teaching injury prevention skills is one of the essential and necessary tasks for preschool teachers. Particularly, educating children on injury prevention through learning and play activities at all times and places is crucial.

Keywords: *Accidents and injuries, 3-4 year old children, skills education, preschool children.*

1. Đặt vấn đề

Trẻ em là những cá thể non nớt cần được chăm sóc và bảo vệ để đảm bảo cho trẻ được phát triển toàn diện cả về thể chất lẫn tinh thần. Để đáp ứng nhu cầu này thì giáo viên mầm non (GVMN), các nhà chuyên môn và cả phụ huynh cần phải hiểu biết về các đặc điểm tâm sinh lý của trẻ để ứng dụng vào việc chăm sóc, nuôi dưỡng và bảo vệ trẻ. Với bản chất thích tò mò, khám phá những điều mới lạ, trẻ thường phải đối mặt với rất nhiều vấn đề nguy hiểm trong cuộc sống mà không phải lúc nào cũng có người lớn ở bên để quan sát, giúp đỡ trẻ. Mặc dù được sinh hoạt và vui chơi trong môi trường giáo dục an toàn, tuy nhiên trẻ vẫn có thể gặp phải một số tai nạn thương tích không mong muốn. Ngoài việc cố gắng chăm sóc, bảo vệ trẻ khỏi những nguy cơ gây rủi ro, chúng ta cần phải dạy cho trẻ kỹ năng phòng tránh các mối nguy hiểm thường trực trong cuộc sống hằng ngày, đặc biệt là kỹ năng phòng tránh tai nạn thương tích (TNTT). Kỹ năng này giúp trẻ có được kiến thức, biết được cách ứng phó để hạn chế tối đa những thương tích cho bản thân trẻ. Lứa tuổi mầm non, đặc biệt ở 3-4 tuổi là giai đoạn học hỏi, tiếp thu, lĩnh hội những giá trị sống để phát triển nhân cách, lứa tuổi luôn hiếu kì, ham thích tò mò, khám phá những điều mới lạ nhưng trẻ vẫn chưa thể hiện tốt kỹ năng phòng tránh TNTT của bản thân và cũng là lứa tuổi mà trẻ dễ gặp phải nhiều mối nguy hiểm nhất bởi trẻ chưa có kỹ năng để thu thập thông tin, phán đoán những mối nguy hiểm có thể xảy ra đối với bản thân. Việc giáo dục kỹ năng phòng tránh TNTT cho trẻ cho trẻ 3-4 tuổi ở các trường mầm non hiện nay nên được chú trọng và quan tâm nhiều hơn nữa, GV nên có những biện pháp giáo dục phù hợp để hình thành kỹ năng phòng tránh TNTT cho trẻ. Nếu kỹ năng này được luyện tập thường xuyên, bền vững trong các hoạt động ở trường mầm non sẽ trở thành thói quen góp phần hình thành kỹ năng phòng tránh TNTT cho trẻ trong cuộc sống sau này. Vì vậy, rèn luyện kỹ năng phòng tránh TNTT cho thế hệ trẻ ngay từ khi còn nhỏ, đặc biệt ở 3-4 tuổi là vấn đề rất cần thiết và cấp bách hiện nay, đòi hỏi sự quan tâm đặc biệt từ phía gia đình, nhà trường và xã hội.

2. Nội dung nghiên cứu

2.1. Một số khái niệm cơ bản

2.1.1. Tai nạn thương tích của trẻ mầm non

Tai nạn thương tích là các tổn thương thực thể trên cơ thể người gây nên bởi sự tác động bên ngoài vượt quá sức chống đỡ của cơ thể [1].

Email: tnnhumai@gmail.com

2.1.2. Kỹ năng

Kỹ năng là khả năng vận dụng những kiến thức thu nhận được trong một lĩnh vực nào đó vào thực tế [1].

2.1.3. Giáo dục kỹ năng phòng, chống tai nạn thương tích cho trẻ mầm non

Theo Nguyễn Thị Thu Huyền, Nguyễn Thị Mỹ Trinh [2]: Giáo dục kỹ năng phòng tránh TNTT của trẻ mầm non là giáo dục trẻ nhận diện, chủ động thực hiện các biện pháp dự phòng và giảm thiểu các yếu tố nguy cơ gây TNTT nhờ sự vận dụng những hiểu biết được trang bị, huy động nhu cầu, tình cảm, ý chí… để giữ an toàn cho bản thân và người khác. Theo chúng tôi, giáo dục kỹ năng phòng, chống TNTT cho trẻ là quá trình tác động sư phạm có mục đích, có kế hoạch giúp trẻ hình thành những năng lực, hành vi, thái độ để trẻ nhận ra và tự phòng tránh được các TNTT.

2.2. Một số nguy cơ không an toàn trong các hoạt động có thể gây ra tai nạn thương tích cho trẻ tại trường mầm non

Một ngày ở trường mầm non của trẻ có rất nhiều hoạt động sôi nổi và thú vị, trẻ có thể hoạt động năng nổ cả ngày mà không thấy chán. Nếu GV không quan sát kĩ và bao quát hết toàn bộ trẻ thì sẽ dễ dẫn đến những tình huống nguy hiểm, những sự cố bất ngờ sẽ xảy ra làm cho cô và trẻ đều không phản ứng kịp [4]. Dưới đây là một số TNTT có thể xảy ra với trẻ trong từng hoạt động cụ thể:

- *Chơi ở ngoài trời:* Hoạt động ngoài trời là một hoạt động yêu thích của trẻ 3-4 tuổi tại trường mầm non. Trong hoạt động này có rất nhiều lợi ích lôi cuốn sự hứng thú của trẻ, tạo điều kiện cho trẻ vui chơi tích cực và thoải mái, bên cạnh đó do đặc thù về không gian hoạt động rộng lớn và có nhiều vận động khác nhau, lựa chọn hoạt động ngoài trời cũng có rất nhiều nguy cơ sẽ gặp TNTT tại trường. Trong hoạt động ngoài trời trẻ có thể sẽ bị ngã gây tổn thương phần mềm, rách da, bầm tím, chảy máu, gãy xương.

- *Chơi theo góc:* Hoạt động góc là một hình thức vui chơi theo nhóm nhỏ, trẻ có thể chơi trong lớp học hoặc ngoài sân, trong một hoạt động góc trẻ có thể chia thành nhiều nhóm nhỏ khác nhau với rất nhiều hoạt động khác nhau rất đa dạng. Trong hoạt động này trẻ thao tác rất tích cực với đồ chơi, vì vậy, nếu GV quan sát không thường xuyên, trẻ nhỏ có thể gặp các tai nạn như dị vật ở trong mũi, tai do trẻ tự nhét đồ chơi vào mũi, tai mình hoặc bạn (hạt cườm, xúc xắc, các loại hạt quả, đất nặn,…). Trẻ lớn thì tranh giành, đánh nhau hoặc có trường hợp trẻ ngậm đồ chơi vào mồm sau đó đùa giỡn làm rách niêm mạc miệng, hít vào gây dị vật đường thở hoặc nuốt gây dị vật đường ăn. Trẻ chơi đùa, xô đẩy nhau va vào thành bàn, cạnh ghế, mép tủ,…gây chấn thương hoặc trẻ giành đồ chơi rồi cắn nhau, đánh nhau gây trầy xước, chảy máu, bầm tím…

- *Giờ học:* Là một hoạt động có chủ định, có kế hoạch, được tổ chức trong khoảng thời gian nhất định nhằm thực hiện một nhiệm vụ học tập nào đó của trẻ. Trong hoạt động này trẻ có thể tham gia rất nhiều nhiệm vụ học tập đa dạng khác nhau. Trẻ có thể đùa nghịch, chọc các vật vào nhau, giờ vẽ trẻ có sử dụng bút, có nguy cơ là đâm bút vào mắt bạn. Trong lúc ngồi học trẻ nghịch vô tình đưa chân vào chân bàn, ghế rồi đè lên gây bầm tím…

- *Giờ ăn:* Trẻ thường bị sặc thức ăn do trẻ vừa ăn, vừa cười đùa hoặc do trẻ đang khóc cô ép trẻ ăn. Trẻ có thể bị dị vật đường ăn, thường là hóc xương do chế biến không kĩ. Ngoài ra trẻ có thể bị bỏng thức ăn (canh, cháo súp, nước sôi) do chơi đùa không chú ý nên va vào thức ăn nóng mang từ nhà bếp lên hoặc phích nước sôi để gần đó.

- *Giờ ngủ:* Trẻ có thể bị ngạt thở do nằm sấp xuống đệm, úp mặt xuống gối lâu gây thiếu dưỡng khí. Khi ngủ trẻ ngậm các loại hạt, kẹo cứng, đồ chơi rất dễ rơi vào đường thở gây ngạt. Trong khi ngủ, trẻ có thể hít phải khí độc từ các nguồn gây ô nhiễm không khí (than tổ ong, khói than củi, các lò gạch…).

2.3. Giáo dục kỹ năng phòng tránh tai nạn thương tích cho trẻ 3-4 tuổi trong các hoạt động ở trường mầm non

2.3.1. Tổ chức giờ học chuyên biệt về kỹ năng phòng tránh tai thương tích cho trẻ

Tổ chức một giờ học chuyên biệt về kỹ năng phòng tránh TNTT cho trẻ là cách tuyệt vời để giúp trẻ

nhận thức được các nguy cơ và học cách bảo vệ bản thân. Giờ học là một hoạt động nhằm củng cố và mở rộng cũng như chính xác hóa tri thức cho trẻ một cách khoa học, vì thế giáo dục kỹ năng phòng tránh TNTT được đưa vào các tiết học của trẻ là chủ đạo. Trẻ được tiếp cận với các kỹ năng này thông qua giờ học chuyên biệt giáo dục kỹ năng sống và được lồng ghép vào các tiết học khác.

Giáo viên có thể thiết kế giờ học chuyên biệt giáo dục về kỹ năng sống, trong đó giáo dục về kỹ năng phòng tránh TNTT cho trẻ, chúng ta có thể tận dụng giờ học này để tổ chức giáo dục kỹ năng phòng tránh TNTT cho trẻ bằng cách lựa chọn những mục tiêu và nội dung trong Chương trình giáo dục mầm non, từ đó lựa chọn những hình thức và phương pháp tổ chức phù hợp với từng độ tuổi và điều kiện thực tế để tổ chức tiết học.

Ví dụ: Theo Chương trình giáo dục mầm non [3, tr 41], lĩnh vực phát triển thể chất, nội dung giáo dục dinh dưỡng và sức khỏe, mục tiêu số 3: "*Nhận biết và phòng tránh những hành động nguy hiểm, những nơi không an toàn, những vật dụng nguy hiểm đến tính mạng*", GV có thể lựa chọn một số đồ dùng trong gia đình như dao, nĩa, bếp ga,… để giáo dục trẻ về mức độ nguy hiểm của đồ dùng đó và dạy trẻ sử dụng đồ dùng đúng cách.

Ngoài ra, trong giờ học chúng ta có thể tổ chức cho trẻ tri giác và trò chuyện về những đồ dùng có thể gây nguy hiểm, hướng dẫn trẻ cách sử dụng những đồ dùng đó. Song nếu chỉ dừng lại ở việc hỏi trẻ những câu hỏi sao đó giáo dục trẻ không được lại gần, không được sử dụng những đồ dùng đó thì trẻ sẽ rất mau quên nên GV có thể tổ chức cho trẻ chơi các trò chơi để củng cố những kiến thức đã được học. Trẻ có thể thông qua trò chơi ghi nhớ và khắc sâu kiến thức đã học, từ đó vận dụng vào thực tế thông qua các hoạt động sống thường ngày. GV cho trẻ xem các video tình huống gây TNTT cho trẻ khi trẻ ở trường học, ở nhà và khi đến các nơi công cộng. Sau đó phân tích cho trẻ những vị trí, đồ vật, đồ dùng, hành động gây nguy hiểm.

2.3.2. Lồng ghép giáo dục kỹ năng phòng tránh tai nạn thương tích cho trẻ vào các giờ học khác

Ngoài việc tổ chức giờ học chuyên biệt giáo dục kỹ năng phòng tránh TNTT cho trẻ, GV có thể tích hợp vào các hoạt động học ở các lĩnh vực khác.

- Lồng ghép trong giờ học cho trẻ làm quen văn học văn: Kể cho bé nghe những câu chuyện, đọc những bài thơ có liên quan đến một số TNTT, GVMN kết hợp giáo dục trẻ để trẻ có thể nhớ lâu hơn. *Ví dụ:* Khi kể cho bé nghe truyện "Chong chóng nhỏ của Đông", cô có thể lồng ghép giáo dục trẻ không nên chạy nhảy, phải đi đứng cẩn thận để tránh bị ngã và quan sát xung quanh, không chơi gần những nơi nguy hiểm.

- Lồng ghép trong giờ học Âm nhạc: Khai thác triệt để những bài hát chứa đựng những tình huống không an toàn để giáo dục kỹ năng phòng tránh TNTT cho trẻ. *Ví dụ:* Thông qua bài hát "Con mèo ra bờ sông" (Hoàng Hà) GV có thể giáo dục trẻ không nên chơi ở gần bờ sông, bờ ao vì nếu trượt chân ngã xuống thì sẽ bị đuối nước.

- Lồng ghép trong giờ học tạo hình: Cô nhắc nhở trẻ không được cho bút vào miệng ngậm hoặc chọt bút vào mắt bạn.

- Lồng trong giờ học phát triển vận động: Cô nhắc trẻ giữ khoảng cách, bạn bé đứng trước bạn lớn đứng sau, không được chen lấn, xô đẩy nhau. *Ví dụ:* Cô cho trẻ xâu vòng tặng bạn, dặn dò trẻ không được ngậm, nuốt hoặc ném các hột cườm lung tung.

- Lồng trong giờ học khám phá khoa học: Cho trẻ làm quen với những điều mới và không quên dạy trẻ cách sử dụng đúng cách. *Ví dụ:* Tiết học khám phá một số đồ dùng trong gia đình, giáo dục trẻ không được sử dụng dao, kéo, cắm ổ điện và các thiết bị dùng điện khi không có người lớn.

2.3.3. Lồng ghép giáo dục kỹ năng phòng tránh tai nạn thương tích vào hoạt động vui chơi

Vui chơi là hoạt động chủ đạo của trẻ mầm non, mọi hoạt động trong ngày đều gắn liền với hoạt động vui chơi. Chính vì thế cần phải tận dụng các hoạt động vui chơi để giúp trẻ có thêm kỹ năng phòng tránh TNTT.

a. Hoạt động vui chơi ngoài trời: Trong quá trình trẻ chơi, cô chỉ cho trẻ những nơi mà trẻ không được đến gần và giải thích tại sao không được đến gần những nơi đó. Nếu có bạn không may bị ngã phải báo cho cô ngay. Thường xuyên nhắc nhở trẻ không đưa tay bẩn lên dụi mắt, không vứt rác ra sân trường, không được chơi cành cây, những vật sắc nhọn; không được ngậm hột, hạt, không cho thứ bẩn vào miệng và phải rửa tay sạch sẽ trước khi vào lớp. GV có thể tận dụng khoảng sân rộng tổ chức các trò chơi vận động liên quan đến những tai nạn thường gặp để dạy trẻ. *Ví dụ:* Tổ chức trò chơi "Lái ô tô" GV cho trẻ làm tài xế và hành khách, lái xe theo hướng dẫn của cô. GV dùng những câu bắt kịp hành động của trẻ "lưu ý hành khách không thò đầu, thò tay ra ngoài khi xe đang chạy" hoặc "người đi bộ muốn qua đường, phải đợi đèn đỏ nhé".

b. Hoạt động chơi ở các góc: Phòng tránh TNTT cho trẻ trong góc chơi là một vấn đề rất quan trọng để bảo vệ sự an toàn và sức khỏe của trẻ. Chúng ta có thể hạn chế TNTT trong khu vực chơi của trẻ bằng cách: chọn đồ chơi phù hợp với độ tuổi của trẻ, tránh những món đồ có các chi tiết nhỏ dễ nuốt hoặc gây nguy hiểm, kiểm tra đồ chơi thường xuyên để phát hiện những món đồ bị hỏng hoặc có các phần sắc nhọn có thể gây thương tích, đảm bảo đồ chơi không có chất độc hại, đặc biệt là đồ chơi bằng nhựa mềm, dễ bị nứt gãy. Bên cạnh đó có GV thể giúp trẻ nhận thức nhanh những nguy cơ có thể không an toàn bằng việc đưa nội dung này vào hoạt động chơi ở góc của trẻ, đặc biệt là hoạt động đóng vai theo chủ đề. Qua trò chơi, trẻ được tái hiện, mô phỏng lại những hành động của người lớn, được thể hiện mình thông qua các nhân vật. *Ví dụ: Khi trẻ chơi ở góc đóng vai, nấu ăn:* Lưu ý những thao tác mà trẻ thể hiện trong vai của mình: nấu ăn xong phải tắt bếp, phải dùng miếng lót để bưng cái nồi, bê thức ăn phải đi cẩn thận, thực khách phải thổi nguội thức ăn mới cho vào miệng…

2.3.4. Giáo dục kỹ năng phòng tránh tai nạn thương tích cho trẻ mầm non ở mọi lúc, mọi nơi

a. Thời điểm đón, trả trẻ: Giờ đón trẻ cô cần quan sát xem trẻ có mang các đồ vật sắc nhọn, những đồ dễ cháy đến lớp hay không, sau đó trò chuyện cùng trẻ về sự nguy hiểm mà các vật đó mang lại [5]. Trong lúc đưa trẻ đến và đón trẻ về sẽ có rất nhiều phụ huynh đến, cô dạy trẻ không được đứng gần, chạm vào pô xe vì sẽ bị bỏng, phải đi cùng cha mẹ để không bị ngã. Qua những lần quan sát, trò chuyện, lắng nghe ý kiến của trẻ sẽ giúp GV biết được những lý do trẻ hành động như vậy, từ đó giải thích cho trẻ hiểu rõ vấn đề, khẳng định lại cho trẻ những việc làm an toàn cho bản thân.

b. Giờ ăn, giờ ngủ trưa: Giờ ăn: Cô có thể quan sát, bắt kịp từng khoảnh khắc của trẻ, chỉ ra cho trẻ những mối nguy hiểm trong khi ăn như nhét thức ăn vào mũi, tai, vừa ăn vừa cười nói, ăn hoặc uống quá nhanh, chạy nhảy sau khi vừa ăn xong…*Ví dụ:* như lúc các cô bê súp ra thì cô phải liên tục nhắc nhở "Các con phải ngồi yên không được làm đổ súp nhé" hoặc "Các con nhớ thổi súp và ăn cẩn thận nhé"; *Giờ ngủ trưa:* Cô dạy trẻ nằm đúng tư thế, không ngậm bất cứ thứ gì trong miệng, không được nằm úp mặt xuống gối, hoặc đùa giỡn dùng gối đè lên mặt bạn…

c. Hoạt động vệ sinh cá nhân: Phòng tránh TNTT cho trẻ trong hoạt động vệ sinh cá nhân là rất quan trọng để bảo vệ sức khỏe và sự an toàn của trẻ. Khi trẻ thực hiện vệ sinh cá nhân, cô nói cho trẻ biết là sàn nhà rất trơn, trẻ không được đùa giỡn trong nhà vệ sinh, không được tự ý vặn vòi nước, tạt nước vào bạn, hạn chế vào nhà vệ sinh một mình và không vặn nước ở vòi nước nóng "Các con vặn nước đủ dùng, đừng làm đổ lên sàn nhà nhé" hoặc "Vì sàn nhà thường xuyên bị ướt nên các con phải đi từ từ, cẩn thận".

2.3.5. Phối hợp với phụ huynh trong việc giáo dục kỹ năng phòng tránh tai nạn thương tích cho trẻ mầm non

Giờ đón, trả trẻ là khoảng thời gian lý tưởng để cô gặp gỡ, trao đổi tình hình sức khỏe, học tập cũng như những vấn đề liên quan đến việc chăm sóc, giáo dục trẻ. GV cần trao đổi với phụ huynh về tình hình thực tế của con em họ, những tình huống có thể xảy ra với trẻ mà người lớn không thể lường trước được giúp phụ huynh có thêm kiến thứ, đồng thời có ý thức quan tâm giáo dục kỹ năng phòng tránh TNTT cho con mình.

Xem tiếp trang 74